

วิวัฒนาการของศาลไทย

Evolution of Thai Courts

พรรณรัตน์ โสธรประภากร¹
พัชรณัฐ สัจข์ประไพ²
กิจบดี ก้องเบญจภูษ³

Phannarat Sothonpraphakorn
Pacharanath Sungprapai
Kijbodi Kongbenjapuch

บทคัดย่อ

ศาลไทยมีวิวัฒนาการอย่างเป็นระบบเหมาะสมกับขนบธรรมเนียมประเพณีและระบบการปกครอง มีความยุติธรรมให้กับประชาชนอย่างเสมอภาค ซึ่งในสมัยกรุงสุโขทัย พระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้ตัดสินคดีด้วยพระองค์เอง ต่อมาสมัยกรุงศรีอยุธยาศาลไทยเกิดขึ้นหลายศาลตามหน่วยงานต่าง ๆ ผู้ตัดสินคดีในนามพระมหากษัตริย์และเข้ามาจนถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) ได้จัดตั้งกระทรวงยุติธรรมขึ้นและนำศาลต่าง ๆ มาสังกัดกระทรวงยุติธรรม ส่วนศาลทหาร สังกัดกระทรวงกลาโหม และ ได้พัฒนาการเรื่อยมาจนกระทั่งปี พ.ศ. 2540 ประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 (ฉบับที่ 16) ได้กำหนดให้ศาล มี 4 ศาล คือ ศาลรัฐธรรมนูญ ศาลยุติธรรม ศาลปกครอง ศาลทหาร มาจนถึงปัจจุบัน จะเห็นได้ว่าศาลไทยมีพัฒนาการตามลำดับเหมาะสมกับยุคสมัย เป็นที่ยอมรับของนานาชาติและ การศึกษาวิวัฒนาการของศาลไทย จะทำให้เข้าใจกระบวนการยุติธรรมถูกต้องน่ากฎหมายไปใช้ได้อย่างถูกต้อง สิ่งที่ศาล

¹ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี ติดต่อได้ที่: tuk3399@hotmail.com

¹Assistant Professor, Faculty of Law, Rambhai Barni Rajabhat University, e - mail: tuk3399@hotmail.com

²ผู้ช่วยศาสตราจารย์ นักวิชาการอิสระ ติดต่อได้ที่: aorpacharanath@hotmail.com

²Assistant Professor, Independent scholar, e - mail: aorpacharanath@hotmail.com

³ศาสตราจารย์พิเศษ ดร., นักวิชาการอิสระ ติดต่อได้ที่: kijbodi@hotmail.com

³Professor Dr., Independent scholar, e - mail: kijbodi@hotmail.com

สมควรเพิ่มเติม คือ หลักกฎหมายที่สามารถนำมาใช้ในแต่ละคดีที่ประชาชนอ่านแล้วเกิดความเข้าใจได้ง่ายและยอมรับว่าศาลมีความยุติธรรมอย่างแท้จริง

คำสำคัญ: วิวัฒนาการ ศาลไทย

Abstract

The Thai court has evolved systematically to suit the customs and traditions, and the regime is fair to the people equally. In the Sukhothai period, the King himself was the judge. Later in the Ayutthaya period, many Thai courts arose in various jurisdictions, the judges in the name of the King and used until the reign of King Chulalongkorn (Rama V) established the Ministry of Justice and led various courts. They are under the Ministry of Justice. The military court is under the Ministry of Defense. It was developed continuously until A.E. 1997, which promulgated the Constitution of the Kingdom of Thailand A.E. 1997 (No.16). It has designated the Court to have four courts: the Constitutional Court, the Court of Justice, the Administrative Court, and the Military Court until now. It can be seen that the Thai courts have developed accordingly and are suitable for the era. Many civilizations recognize it, and the evolution of the Thai courts will provide a better understanding of the legal process of justice. The Court should add laws that can be applied to different cases that enable people to read, easily understand, and accept that the substance is truly fair.

Keywords: Evolution, Thai Courts

บทนำ

ศาลไทยพัฒนามาตามพัฒนาการของสังคมและการปกครอง ระยะเวลาพระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้ตัดสินคดีเอง ต่อมาเมื่อสังคมมีความเจริญมากขึ้น มีประชากรมากขึ้น ประกอบกับระบบการปกครองได้เปลี่ยนแปลงไป ผู้ตัดสินคดีจึงเป็นตัวแทนของพระมหากษัตริย์ และเกิดการจัดระบบของศาลและการพิจารณาคดีให้สอดคล้องเหมาะสมกับสังคมที่

วิวัฒนาการของศาลไทย

เปลี่ยนแปลงไปจนถึงปัจจุบัน ประเทศไทยมีอยู่ด้วยกัน 4 ศาล แต่ปัญหาที่ยังคงมีอยู่ คือ คำพิพากษาของแต่ละคดียังไม่มีหลักกฎหมายที่นำมาใช้ปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจน สิ่งที่ปรากฏในคำพิพากษาจะปรากฏข้อเท็จจริงของคู่ความเป็นส่วนใหญ่ ไม่นำหลักกฎหมายที่นำมาใช้ประกอบการพิจารณาว่าใช้หลักกฎหมายใดบ้างในส่วนของคดีความ ทำให้เกิดความเคลือบแคลงใจของคู่ความว่าไม่ได้รับความยุติธรรม ถึงแม้จะพิจารณาคดีตามแนวคำพิพากษาเดิม ๆ ที่ผ่านมา แต่อย่างไรก็ตามข้อเท็จจริงในแต่ละคดีมีความแตกต่างกัน จึงจะต้องนำกฎหมายมาประกอบอย่างชัดเจนในทุกกรณีของคดีความในบริบทสังคมและวัฒนธรรมในแต่ละยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไปของสังคม โดยทำให้ศาลไทยมีวิวัฒนาการปรับให้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมเช่นกัน

1. ศาลสมัยกรุงสุโขทัย

ก่อนสมัยกรุงสุโขทัยนั้น ชาดไทยเคยเจริญรุ่งเรืองอยู่ที่ไหน อย่างไร ไม่มีหลักฐานยืนยันให้ทราบแน่ชัด จนกระทั่งพ่อขุนรามคำแหงมหาราชได้ทรงประดิษฐ์ลายสือไทยหรือตัวหนังสือไทยขึ้น เมื่อปี พ.ศ. 1826 ในระยะเวลาดังกล่าวชาติไทยได้สะสมความรู้ทั้งทางศิลปะ วัฒนธรรมและวิชาการต่าง ๆ อีกทั้งได้ถ่ายทอดความรู้เหล่านั้นสืบต่อกันมาโดยอาศัยลายสือไทยของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช (กิจบัติ ก้องเบญจภูษ, 2561: 38) แต่อย่างไรก็ตาม หลักศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงมหาราชมิใช่เป็นการจารึกตัวบทกฎหมาย แต่เป็นเพียงหลักฐานให้เห็นสภาพสังคม วิถีชีวิต และ กฎเกณฑ์บางประการที่สืบทอดในสมัยนั้น (กิจบัติ ก้องเบญจภูษ, 2561: 40) เนื่องจากในสมัยกรุงสุโขทัยนั้น พระมหากษัตริย์เป็นศูนย์กลางของอำนาจและความยุติธรรมทั้งปวง ดังความตอนหนึ่งของหลักศิลาจารึกหลักที่ 1 ด้านที่ 1 จารึกไว้ว่า “ไพร่ฟ้าหน้าปก กลางบ้านกลางเมือง มีถ้อยมีความเจ็บท้อง ซ้อใจ มันจกกล่าวถึงเจ้าเถิง ขุนบ่ไร ไปส่นกระดิ่งอันท่านแขวนไว้ พ่อขุนรามคำแหงเจ้าเมืองไต่ยั้น เรียกเมื่อถาม สอนความแก่มันด้วยชื่อ” (พจนานุกรมศัพท์วรรณคดีไทยสมัยสุโขทัย ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช, 2544: 1) จากหลักศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ทำให้ทราบถึงลักษณะของการปกครองและความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับประชาชน สภาพสังคม เศรษฐกิจ รวมถึงกฎหมายและศาล โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นศูนย์กลางของอำนาจและความยุติธรรม ทรงพิจารณาคดีความด้วยด้วยพระองค์เอง

2. ศาลสมัยกรุงศรีอยุธยา

จากประวัติศาสตร์จะพบว่ากฎหมาย ศาล ระบบการปกครอง มีความสัมพันธ์และเชื่อมโยงกัน อย่างเช่นในสมัยกรุงสุโขทัยระบบการปกครองเป็นการปกครองรูปแบบ

พ่อปกครองลูก ศูนย์กลางของอำนาจและความยุติธรรมอยู่ที่พระมหากษัตริย์ อีกทั้งมีความใกล้ชิดและมีความสัมพันธ์เช่นคนในครอบครัวไม่ต่างจากพ่อปกครองลูก มีความรัก ความเมตตา มีความยุติธรรมในการปกครองและตัดสินคดีความ ต่อมาสมัยกรุงศรีอยุธยา มีประชากรมากขึ้น ระบบการปกครองเปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากเกิดความเชื่อว่าพระมหากษัตริย์เป็นสมมติเทพ ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างพระมหากษัตริย์กับประชาชนไม่มีความใกล้ชิดกันเช่นสมัยกรุงสุโขทัย และ การจัดการปกครองแบ่งเป็นส่วนกลางและส่วนหัวเมือง มีอำนาจหน้าที่ในการปกครองแบ่งเป็นฝ่ายทหารและฝ่ายพลเรือน ฝ่ายทหาร มี “สมุหกลาโหม” เป็นหัวหน้า ฝ่ายพลเรือน มี “สมุหนายก” เป็นหัวหน้า (กิจบดี ก้องเบญจภูษ, 2561: 41) เมื่อหน่วยงานใดมีภารกิจเพิ่มมากขึ้นก็จะเกิดหน่วยงานย่อยเพิ่มมากขึ้น

สมัยกรุงศรีอยุธยาประเทศไทยมีกฎหมายลายลักษณ์อักษรใช้เป็นกฎหมายสูงสุดคือ คัมภีร์พระธรรมศาสตร์ ซึ่งไม่มีหลักฐานแน่ชัดว่าคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ได้มาจากที่ใด แต่สันนิษฐานว่าได้มาจากประเทศอินเดียโดยชาวมอญ จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ปรากฏในกฎหมายตราสามดวง จะเห็นว่ากฎหมายและศาลของประเทศไทยมาจากจารีตประเพณีทางหนึ่งและอีกทางหนึ่งมาจากคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ ซึ่งเป็นกฎหมายลายลักษณ์อักษร เมื่อกาลเวลาผ่านไปได้นำเอาพระบรมราชโองการของพระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นกฎหมายลายลักษณ์อักษร ซึ่งต้องลงรอยกับจารีตประเพณีและพระธรรมศาสตร์เข้ามาเพิ่มเติมเป็นกฎหมายในชื่อต่าง ๆ ในเวลาต่อมา (กิจบดี ก้องเบญจภูษ, 2561: 40)

2.1 กำเนิดศาลในสมัยกรุงศรีอยุธยา

การปกครองในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นการปกครองในระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มีพระมหากษัตริย์เป็นสมมติเทพ มีอำนาจสูงสุดเป็นศูนย์กลางของอำนาจและความยุติธรรม โดยมีคัมภีร์พระธรรมศาสตร์เป็นกฎหมายแม่บทที่ใช้เป็นแนวทางในการปกครอง พระมหากษัตริย์มีพระราชอำนาจในการตัดสินคดีความ ซึ่งคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ ได้กล่าวลักษณะผู้เป็นตุลาการ (ตุลาการ) มีเนื้อความว่า อันบุคคลใดผู้เป็นตุลาการล่วงเสียซึ่งยุติธรรมด้วยอดีต 4 ประการ คือ รัก โกรธ กลัว หลง แล้วพิจารณาความผิดจากพระธรรมศาสตร์และลำเอียงเข้าด้วยฝ่ายโจทก์หรือจำเลย อันว่าเกียรติดยศและศักดิ์ศรีแห่งตุลาการนั้น ก็จะถอยเสื่อมสูญไปและ อันว่าบุคคลใดผู้เป็นตุลาการมิได้ทำให้เสียหายแก่หลักความยุติธรรม 4 ประการ ดังกล่าว การพิจารณาคดีถูกต้องตามพระธรรมศาสตร์ที่กล่าวไว้ ตุลาการนั้นจะมีความเจริญทั้งยศและศักดิ์ศรี (กฎหมายตราสามดวง เล่ม 1, 2537: 18 - 19) การที่

วิวัฒนาการของศาลไทย

ตุลาการยึดความถูกต้องตามพระธรรมศาสตร์ดังกล่าวนั้น เป็น “หลักความชอบด้วยกฎหมาย” ที่มีใช้ในหลักกฎหมายปัจจุบัน คือ การใช้อำนาจจะต้องมีกฎหมายบัญญัติและเป็นผู้ใช้อำนาจตามกฎหมาย อีกทั้ง จะต้องใช้อำนาจให้เป็นไปตามขั้นตอน วิธีการและเจตนารมณ์ของกฎหมายด้วย นอกจากบทบัญญัติดังกล่าวแล้ว เกี่ยวกับผู้พิพากษา ตุลาการยังได้บัญญัติไว้ในหลักอื่นที่ภาษาว่า ตุลาการและผู้พิพากษาจะต้องปราศจากอคติ ทำจิตใจให้มั่นคง ไม่หวั่นไหวต่อความกลัว ต้องยึดหลักความสุจริต ไม่ตัดสินคดีด้วยความโลภ โกรธ หลง (กฎหมายตราสามดวง เล่ม 1, 2537: 40 - 68)

คัมภีร์พระธรรมศาสตร์บัญญัติหลักในการปกครองของพระมหากษัตริย์ หลักการพิจารณาคดี รวมทั้งตัวบทกฎหมายที่มีโทษทางอาญาและไม่มีโทษทางอาญา เช่น มรตก กู้หน้ วิวาทตีต่อกัน ลักษณะโจร กบฏศึก ตลอดจนหลักการในการนำตัวบทกฎหมายไปบังคับใช้ ขั้นตอน วิธีการในการรับฟ้อง การพิจารณาคดี การอุทธรณ์ การสืบพยาน การลงโทษ ฯลฯ (กฎหมายตราสามดวง เล่ม 1, 2537: 1 - 6) แสดงให้เห็นว่ากฎหมายไทยสมัยกรุงศรีอยุธยา มีความสมบูรณ์ครบถ้วน แต่ชื่อของกฎหมายจะมีความแตกต่างจากชื่อของกฎหมายในปัจจุบัน เนื่องมาจากระบบการปกครองและกระบวนการบัญญัติกฎหมายมีความแตกต่างกัน ซึ่งการปกครองในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นการปกครองในระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ จัดรูปแบบการปกครองแบบจตุสดมภ์ ประกอบไปด้วย เวียง วัง คลัง นา

2.1.1 เวียง หรือกรมเวียง (นครบาล)

เจ้ากรมมียศเป็นเจ้าพระยายมราช มีหน้าที่ปกครองเมืองหลวงทุกกิจการ และมีศาล อยู่ในบังคับบัญชา เรียกว่า “ศาลนครบาล” มีหน้าที่พิจารณาพิพากษาในพระนครทั้งหมด (กิจบตี ก้องเบญจกฤษ, 2561: 41) ทั้งนี้ เนื่องจากในสมัยกรุงศรีอยุธยา มีประชากรมากขึ้น พระมหากษัตริย์เพียงพระองค์เดียวโดยลำพังปกครองได้ไม่ทั่วถึง จึงเกิดการมอบหมายภารกิจให้กับข้าราชการที่รับใช้ใกล้ชิดเป็นที่วางพระทัย ทำหน้าที่แทนในนามพระมหากษัตริย์ ทั้งหน้าที่ในการปกครอง บริหารราชการตามที่มีมอบหมาย และ เมื่อเกิดปัญหาเป็นคดีความในกรมที่รับผิดชอบก็ต้องทำหน้าที่ตัดสินคดีความที่เกิดขึ้นในกรมนั้นในนามพระมหากษัตริย์ด้วย ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของศาลไทยในสมัยกรุงศรีอยุธยา และ เนื่องจากแต่ละหน่วยงานจะมีศาลสังกัดกรมของตนเอง ทำให้ศาลไทยในสมัยกรุงศรีอยุธยามีหลายศาลในกรมต่าง ๆ การพิจารณาคดีก็แยกเทศจากกันโดยใช้คัมภีร์พระธรรมศาสตร์

เป็นหลักในการพิจารณาตัดสินความ ซึ่งลักษณะการพิจารณาคดีดังกล่าว ทำให้เกิดการใช้ดุลพินิจที่แตกต่างกันและขาดความยุติธรรม ด้วยเหตุดังกล่าว พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) จึงนำศาลทั้งหลายเข้ามาไว้ในกระทรวงยุติธรรมเป็นนโยบายที่ถูกต้องเหมาะสม

2.1.2 วัง หรือกรมวัง (ธรรมาธิกรณ์)

เจ้ากรมมียศเป็นเจ้าพระยาธรรมาธิบดี มีหน้าที่บังคับบัญชาการในพระราชวัง อีกทั้งมีหน้าที่รับผิดชอบในเรื่องการยุติธรรม เพราะประเทศไทยถือว่าพระเจ้าแผ่นดินเป็นต้นแบบของความยุติธรรมในสังคม ทรงเป็นใหญ่ที่สุดในหมู่ตุลาการ เสนาบดีกรมวังเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดพระเจ้าแผ่นดินที่สุด จึงต้องมีหน้าที่ดูแลศาลหลวงทั้งหมด คือ ศาลทั่ว ๆ ไป ที่มีตั้งขึ้นอยู่กับกรมกองใดเป็นพิเศษ นอกจากนั้น กรมวัง ยังมีอำนาจแต่งตั้ง “ยกกระบัตร” ไปประจำตามหัวเมือง เพราะยกกระบัตรเป็นตัวแทนของพระมหากษัตริย์ มีหน้าที่ดูแลความยุติธรรม เท่ากับเป็นหัวหน้าศาลในหัวเมือง จึงต้องมีความรู้ด้านกฎหมาย ซึ่งในสมัยก่อนผู้ที่จะออกไปปกครองหัวบ้านหัวเมือง จะต้องเป็นผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งไปจากกรมวังหรือกรมมหาดเล็ก เพราะถือเป็นผู้ที่เคยใกล้ชิดพระยุคลบาท ได้เคยฟังเคยเห็นการปฏิบัติของพระมหากษัตริย์มาโดยตลอด รวมทั้งได้ฟังพระดำรัสตัดสินคดีต่าง ๆ จึงเป็นผู้รู้กฎหมาย ดังนั้น ข้าราชการทั้ง 2 กรมนี้ เมื่อมีตำแหน่งสูงขึ้นมักได้ปกครองหัวเมืองทั่วราชอาณาจักร (สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2549: 14 - 15)

จากหลักเกณฑ์ดังกล่าว ทำให้ทราบว่าสาเหตุที่ศาลมีอยู่ในหน่วยงานต่าง ๆ ก็เพราะหัวหน้าหน่วยงานเป็นผู้เคยรับใช้และปฏิบัติงานใกล้ชิดกับพระมหากษัตริย์ได้เรียนรู้ตัวบทกฎหมาย จากข้อเท็จจริงดังกล่าว การเรียนกฎหมายมิได้ทำการเรียนการสอนอย่างในปัจจุบัน แต่เรียนรู้จากการฝึกฝนปฏิบัติใกล้ชิดกับพระมหากษัตริย์เมื่อระยะเวลาผ่านไป ยศตำแหน่งที่สูงขึ้น จึงเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงความรู้ความสามารถที่จะปฏิบัติหน้าที่ในนามหรือแทนพระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นที่มาของตุลาการและศาลของประเทศไทย

2.1.3 คลัง หรือกรมคลัง (โกษาธิบดี)

เจ้ากรมมียศเป็นเจ้าพระยาคลัง มีหน้าที่ดูแลคลังมหาสมบัติ จัดเก็บภาษีรายได้รายจ่ายในกิจการต่าง ๆ

2.1.4 นา หรือกรมนา (เกษตรราธิการ)

เจ้ากรมมียศเป็นพระยาพลเทพ มีหน้าที่ดูแลที่ดิน การแรกนา ดูแลคนทำนาไม่ให้เสียว่างเปล่า หาพันธุ์ข้าวและสัตว์ที่ใช้ทำนาให้ราษฎร “ศาล” กรณามีหน้าที่ตัดสินคดีเกี่ยวกับที่ดินและสัตว์พาหนะ (สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2549: 11 - 12)

จากข้อเท็จจริงทางการปกครองในสมัยกรุงศรีอยุธยาดังกล่าว ทำให้ทราบว่ากระบวนการยุติธรรมของไทยพัฒนามาอย่างไร ซึ่งจะเห็นว่าการเกิดขึ้นของศาลเกิดขึ้นในกรมกองต่าง ๆ เพราะในการปกครองของแต่ละกรมกอง ย่อมมีปัญหาเกิดความขัดแย้ง เกิดคดีความ ซึ่งแต่เดิมคดีความขัดแย้งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นตัดสินโดยพระเจ้าแผ่นดินหรือพระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นผู้ปกครองสูงสุดเป็นศูนย์กลางของอำนาจและความยุติธรรม แต่เมื่อสังคมใหญ่ขึ้นจึงต้องมีผู้ทำหน้าที่แทน ก็คือผู้ที่ปฏิบัติรับใช้ใกล้ชิดพระเจ้าแผ่นดินที่เห็นแบบอย่างและได้เรียนรู้มาเป็นระยะเวลายาวนาน ทำให้ต้องกำหนดยศ กำหนดตำแหน่ง เพื่อกำหนดอำนาจหน้าที่ ๆ แตกต่างกัน และ เมื่อมีความรู้ความชำนาญจะได้เลื่อนยศเลื่อนตำแหน่งไปทำหน้าที่ห่างไกลพระมหากษัตริย์ที่เรียกกันว่า ทำแทนพระเนตรพระกรรมของพระมหากษัตริย์ จึงเกิดศาลเกิดตุลาการขึ้นมา ประกอบกับมีคัมภีร์พระธรรมศาสตร์เป็นกฎหมายแม่บท กล่าวได้ว่า อันบุคคลผู้ใดเป็นตุลาการ (กระลาการ) ขาดเสียซึ่งความยุติธรรมด้วย อดติ 4 ประการ คือ รัก โกรธ กลัว หลง แล้วพิจารณาความผิดจากพระธรรมศาสตร์ลำเอียงด้วยฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง อันว่าเกียรติยศของบุคคลนั้น จะถอยเสื่อมมิให้พิจารณาคดีด้วยความริษยา ต้องมีเมตตาแก่คู่ความทั้งสองข้างด้วยจิตอันเสมอ (สถาบันปริดี พนมยงค์, 2548: 16 - 20) ซึ่งเป็นจุดกำเนิดของกฎหมายไทยที่เป็นกฎหมายลายลักษณ์อักษร เกิดเป็นหลักในการพิจารณาคดีเกิดและที่มาของตุลาการหรือผู้พิพากษาและศาล

ในสมัยกรุงศรีอยุธยานั้น นอกจากได้แบ่งการปกครองออกเป็นกรมเมือง (เวียง) กรมวัง กรมคลัง กรมนา แล้ว เมื่อมีราชการมากขึ้น จึงตั้งกรมเพิ่มขึ้นอีก เจ้ากรมขึ้นตรงกับพระเจ้าแผ่นดิน คือ

1) กรมธรรมการ เจ้ากรมเป็นที่พระยาพระเสด็จ รับผิดชอบศาสนาทั่วประเทศ มีขุนหมื่นธรรมการอยู่ทั่วประเทศ มีกรมย่อยขึ้นกับกรมพระธรรมการ คือ “กรมสังฆการี” มีหน้าที่ปกครองพระ มี “ศาล” กรมธรรมการไว้ตัดสินคดีพระ (สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2549: 16)

2) กรมภูษามาลา เจ้ากรมเป็นพระอุไทยธรรม กรมนี้มีหน้าที่รับผิดชอบเครื่องราชกกุธภัณฑ์ ศาสดาราชู และรับผิดชอบการถวายปฏิบัติในเรื่องส่วนพระองค์ด้วย (สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2549: 17)

3) กรมพระคลังมหาสมบัติ พระยาราชภักดีเป็นที่เจ้ากรม มีหน้าที่ดูแลทรัพย์สินทั้งปวง

4) กรมพระอาลักษณ์ เจ้ากรมเป็นที่พระศรีภูริปริชา มีหน้าที่เกี่ยวกับหนังสือ ได้แก่ พระสุพรรณบัตร สัญญาบัตร พระบรมราชโองการ และกฎหมายทั้งหมด

5) กรมพราหมณ์หลวง หัวหน้าพราหมณ์เป็นตำแหน่งพระราชครูเป็นผู้ถวายความศักดิ์สิทธิ์ทั้งปวง นอกจากนั้น ยังมีพราหมณ์กฎหมาย หรือพราหมณ์ประจำ ณ ลูกขุน ศาลหลวง มีพระครูโปรหิต และ มหาราชครูมหรธเป็นประธานลูกขุนทั้งปวง นอกจากนั้น พราหมณ์กฎหมายยังทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษากฎหมายพระเจ้าแผ่นดินร่างพระราชกำหนดกฎหมาย (สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2549: 19 - 20)

6) กรมพระคชยาบาล เจ้ากรมเป็นพระเพทราชา มีหน้าที่คุมบัญชาช้างทั่วประเทศต่อมาเกิดกรมพระสุรัสวดีเพิ่มขึ้น มีพระยาราชสุภาวดีเป็นเจ้ากรมมีหน้าที่ทำบัญชีคนทั่วประเทศ มี “ศาล” สำหรับพิจารณาคดีว่าประชาชนคนใดจะขึ้นกับกรมใด เนื่องจากมีประชาชนบางกลุ่มบางพวกหลีกเลี่ยงที่จะขึ้นกับกรมใดกรมหนึ่ง เพราะอาจจะมีกรณีแรงงาน หรือต้องทำงานหนักจึงหนีไปอยู่อีกกรมหนึ่ง เมื่อมีปัญหาว่าจะขึ้นกับกรมใดจะมีศาลพิจารณาเรื่องนี้ในกรมพระสุรัสวดี อีกทั้ง มีกรมแพทย์ซึ่งประกอบไปด้วยหมอสำหรับว่าความมีหน้าที่พิสูจนยาพิชอย่างเดียว หมอรองพระโอรส (หมอยา) มีหน้าที่ปรุงยาและหมอนวด (สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2549: 20 - 23)

2.2 การปกครองส่วนภูมิภาค (สมัยกรุงศรีอยุธยา)

ตามที่ได้กล่าวมาแล้วว่าการปกครองมีความสัมพันธ์กับกฎหมายและศาลในแต่ละยุคแต่ละสมัยมีการพัฒนามาตามลำดับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังจากที่ไทยได้มีภาษาไทยเป็นของตนเองประกอบกับได้รับอิทธิพลจากคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ที่ได้เขียนหลักเกณฑ์ในการปกครอง รวมทั้งตัวบทกฎหมายและหลักในการตัดสินใจคดีความที่พระมหากษัตริย์หรือที่ประชาชนคนไทย เรียกว่า “พระเจ้าแผ่นดิน” ได้นำมาใช้ และเมื่อเกิดปัญหาจากบทบัญญัติที่มีอยู่ในคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ พระมหากษัตริย์จะทรงเป็น

วิวัฒนาการของศาลไทย

ผู้ชี้ขาด เกิดเป็นกฎหมายหรือหลักเกณฑ์ใหม่ขึ้นมา และไม่ว่าจะเป็นคำวินิจฉัยหรือพระราชโองการของพระมหากษัตริย์ ก็จะกลายเป็นแนวทางปฏิบัติหรือเป็นกฎหมายขึ้นมาใหม่ ซึ่งเป็นพัฒนาการของกฎหมายไทยในสมัยกรุงศรีอยุธยา

ดังนั้น ผู้ที่จะมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับตัวบทกฎหมายและมีความรู้เกี่ยวกับการปกครองจึงต้องเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดรับใช้พระมหากษัตริย์ในกิจการต่าง ๆ รวมทั้งได้ยินได้ฟังการตัดสินใจคดีความของพระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นข้าราชการที่อยู่ในกรมวัง หรือกรมมหาดเล็ก ฉะนั้น ข้าราชการบริพารเหล่านี้ จึงได้รับแต่งตั้งให้ไปปกครองหัวเมืองต่าง ๆ ที่อยู่ห่างไกล เพราะจะให้แต่เชื้อพระวงศ์เพียงอย่างเดียวไปปกครองหัวเมืองห่างไกลก็ไม่เพียงพอ จึงต้องส่งข้าราชการที่มีความรู้และความไว้วางใจไปปกครองหัวเมืองส่วนหนึ่งด้วย

แต่การที่เมืองหลวงจะควบคุมหัวเมืองที่อยู่ห่างไกลนั้น กระทำได้อย่างยากลำบาก เนื่องจากข้อจำกัดด้วยระยะการคมนาคม การสื่อสารรวมทั้งกระบวนการควบคุม และตรวจสอบผู้กระทำความผิดหาพยานหลักฐานได้ยาก ดังนั้น การส่งคนไปปกครองหัวเมืองจึงต้องส่งคนที่ไว้วางใจ และ หากทางเมืองหลวงขาดความไว้วางใจผู้ที่ส่งออกไปดูแลหัวเมืองก็อาจจะถูกถอดถอนจากเมืองหลวงได้และความไม่แน่นอนนี้ทำให้ผู้ปกครองหัวเมืองที่ห่างไกลแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัว และ เกิดความไม่เที่ยงธรรมในการพิจารณาพิพากษาคดีความ

เพื่อป้องกันปัญหาดังกล่าว จึงต้องมีกฎหมายควบคุม เช่น “พระไอยการอาญาหลวง” ได้บัญญัติเกี่ยวกับข้าราชการที่ได้รับแต่งตั้งให้ไปดูแลหัวเมืองนี้ มีเป้าหมายไปบริหารราชการให้ประชาชนอยู่ดีมีสุข มิให้ไปสร้างปัญหาให้ประชาชนเดือดร้อนจากการใช้อำนาจหน้าที่ ไม่ลุแก่อำนาจใช้หาประโยชน์จากราษฎรด้วยประการทั้งปวง และจะต้องไม่กราบบังคมทูลเรื่องอันเป็นเท็จ (สถาบันปรีดี พนมยงค์, 2548: 1 - 106)

จากบทบัญญัติในพระไอยการอาญาหลวง จะพบว่าประเทศไทยมีกฎหมายที่เป็นลายลักษณ์อักษรมาแต่เริ่มต้น และหลักในการบัญญัติกฎหมายยึดหลักประโยชน์สาธารณะ หลักประโยชน์ของประชาชน คัมภีร์พระธรรมศาสตร์ที่ไทยรับมาใช้เป็นแนวทางในการปกครองประเทศนั้น ถือได้ว่าเป็นต้นกำเนิดของระบบกฎหมายของไทย ต้นกำเนิดของศาล ต้นกำเนิดของการได้มาซึ่งตุลาการและผู้พิพากษาของไทย แต่ทุกอย่งนั้น ได้พัฒนามาตามลำดับจากเหตุผลทางการเมืองการปกครอง ตลอดจนอิทธิพลจากต่างประเทศ แต่อย่างไรก็ตาม หากศึกษาและพิจารณาจากคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ที่หลงเหลือและนำมา

รวบรวมนไว้ในกฎหมายตราสามดวง ถึงแม้จะได้ชำระกฎหมายให้เหมาะสมกับกาลเวลาที่เปลี่ยนแปลงไปก็ตาม แต่ก็ยังหลงเหลือความภูมิใจให้กับคนไทยได้ทราบว่าเป็นประเทศไทย กำเนิดกฎหมายขึ้นมาใช้เอง เกิดระบบศาลและตุลาการ ตลอดจนหลักในการพิจารณา ขึ้นมาใช้เองและผู้ที่ให้กำเนิดสิ่งเหล่านี้ คือสถาบันพระมหากษัตริย์ของไทย

3. ศาลในสมัยกรุงธนบุรีและสมัยกรุงรัตนโกสินทร์

สมัยกรุงธนบุรี มีระยะเวลาเพียง 15 ปี และเป็นช่วงเวลาของการกอบกู้ อิศรภาพ เรื่องกฎหมายและศาลไม่มีการเปลี่ยนแปลงไปจากสมัยกรุงศรีอยุธยา จนกระทั่ง มาถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (รัชกาลที่ 1) ได้ทำการชำระกฎหมายให้สอดคล้องกับขนบธรรมเนียมประเพณีที่เปลี่ยนแปลงไปในปี พ.ศ. 2347 ถึง พ.ศ. 2348 ซึ่งพระองค์ได้รับสั่งแก่คณะกรรมการปฏิรูปกฎหมายว่า “ให้กรรมการชำระพระราชกำหนด พระไอยการ อันมีอยู่ในหอหลวงตั้งแต่พระธรรมศาสตร์ ที่ไม่ถูกต้องครบถ้วนตามบาลีและเนื้อความ มิให้ผิดเพี้ยนและซ้ำกัน ได้จัดเป็นหมวดเป็น เหล่าเข้าไว้แล้วส่งชำระตัดแปลง ซึ่งบทอันวิปลาสนั้นให้ชอบด้วย ยุติธรรมไว้” (กิจบัติ ก้องเบญจภูษ, 2561: 47) ในส่วนของศาลยังคงไม่มีการเปลี่ยนแปลงไปจากสมัย กรุงศรีอยุธยา กล่าวคือ ผู้ที่ถูกส่งไปปกครองหัวเมืองที่ห่างไกลทำหน้าที่ในการบริหาร ราชการและตัดสินคดีเช่นเดียวกับสมัยกรุงศรีอยุธยา จึงทำให้ศาลมีหลายศาลตามกรมต่าง ๆ จนกระทั่งมาถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) และ พัฒนาการของศาลไทยเป็นเวลายาวนานนี้ เป็นเอกลักษณ์ที่ไม่เหมือนศาลแห่งใดในโลก เนื่องจากประเทศไทย ถือว่าพระมหากษัตริย์เป็นต้นแบบแห่งความยุติธรรมทั้งปวงเป็นใหญ่ใน ตรีลาการ แต่พระเจ้าแผ่นดินองค์เดียวจะพิพากษาคดีไม่ได้ทุกคดี จึงต้องแต่งตั้งผู้พิพากษา ตรีลาการให้กระทำการในพระปรมาภิไธย (กิจบัติ ก้องเบญจภูษ, 2561: 56)

ศาลในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ยังคงกระจายอยู่ตามหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งในเมืองหลวง และหัวเมืองต่าง ๆ เมื่อเกิดคดีความฟ้องร้องเรื่องที่เกี่ยวข้องกับหน่วยงานใดหน่วยงานนั้น จะเป็นผู้ตัดสินคดีความและการลงโทษทางอาญายังคงใช้จารีตนครบาล การอุทธรณ์ เป็นการฟ้องร้องกล่าวโทษผู้พิพากษาว่าพิจารณาคดีไม่ยุติธรรม เอนเอียงเข้าอีกฝ่ายหนึ่ง หรือรับสินบน และในกรณีความผิดทางแพ่งจะจับตัวบุคคลมาบังคับหรือส่งไปอยู่ในคุก จนกว่าจะชำระหนี้เสร็จ และกระบวนการดังกล่าวใช้มาจนกระทั่งประกาศใช้พระราชบัญญัติ วิธีพิจารณาคดีแพ่ง ร.ศ. 126 (พ.ศ. 2439) จึงได้ถูกยกเลิก (กิจบัติ ก้องเบญจภูษ, เรื่องเดิม,

วิวัฒนาการของศาลไทย

น. 57) หลักในการพิจารณาคดียังคงเป็นหลักกฎหมายที่บัญญัติอยู่ในคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ ซึ่งต่อมาได้รวบรวมคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ที่ยังคงเหลืออยู่มารวบรวมเป็นกฎหมายตราสามดวง ยังคงเน้นในหลักความยุติธรรม หลักความสุจริตเป็นสิ่งสำคัญ และการที่ตัดสินคดีผิดเพี้ยนไป เพราะขาดหลักความสุจริต ดังที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (รัชกาลที่ 1) ทรงมีพระราชดำริในการชำระกฎหมายว่า การที่กฎหมายไม่ยุติธรรมนั้น เพราะกฎหมายถูกเปลี่ยนให้ราบลงด้วยบุคคลที่รักษากฎหมาย มีความโลภใช้กฎหมายเพื่อประโยชน์ของตนเอง (กิจบดี ก้องเบญจภูษ, 2561: 56)

การปฏิรูปกฎหมาย ศาลและกระบวนการยุติธรรมของไทย ได้เริ่มมาตั้งแต่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 4) ทรงตรากฎหมายใหม่ขึ้นมาบังคับใช้เกือบ 500 ฉบับ (เสนีย์ ปราโมช, 2509: 128) แต่อย่างไรก็ตาม กฎหมายตราสามดวงยังคงบังคับใช้อยู่ ส่วนสาเหตุสำคัญที่ประเทศต่าง ๆ ตั้งข้อรังเกียจ คือการลงโทษตามแบบจารีตนครบาล จากปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในกระบวนการยุติธรรมและศาลของไทยในสมัยนั้น นอกจากปัญหาการลงโทษตามแบบจารีตนครบาลแล้ว ยังมีปัญหาเรื่องการทุจริตและศาลแยกกันอยู่ในหลายหน่วยงาน ทำให้กระบวนการยุติธรรมของไทยสมัยนั้นตกต่ำ ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) ขึ้นครองราชย์ในปี พ.ศ. 2411 ได้ดำเนินการปฏิรูปในส่วน of ศาลและกระบวนการยุติธรรมได้จัดตั้งกระทรวงยุติธรรมขึ้น เมื่อวันที่ 25 มีนาคม พ.ศ. 2434 (ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ฉบับที่ 10 เมษายน ร.ศ. 110) และรวมศาลในกรุงเทพมหานครที่กระจัดกระจายอยู่ตามหน่วยงานต่าง ๆ 16 ศาล ได้แก่ ศาลนครบาล ศาลแพ่งเกษม ศาลแพ่งกลาง ศาลกรมวัง ศาลอาญานอก ศาลอุทธรณ์กรมมหาดไทย ศาลกรมนา ศาลกรมท่ากลาง ศาลกรมท่าซ้าย ศาลกรมท่าขวา ศาลต่างประเทศ ศาลราชตระกูล ศาลมรดก ศาลสรรพากร ศาลธรรมการ ศาลฎีกา (กรมตรวจฎีกา) เข้ามาสังกัดกระทรวงยุติธรรม และได้ยุบรวม เหลือ 7 ศาล ได้แก่ 1) ศาลอุทธรณ์คดีหลวง 2) ศาลอุทธรณ์คดีราษฎร 3) ศาลราชอาญา 4) ศาลแพ่งเกษม 5) ศาลแพ่งกลาง 6) ศาลสรรพากร และ 7) ศาลต่างประเทศ

ส่วนศาลในหัวเมืองยังคงเป็นไปตามเดิม และยังคงสังกัดอยู่ในกระทรวงมหาดไทยและกระทรวงนครบาล (สมหมาย จันทรเรือง, 2546: 17) แต่ได้ตั้งข้าหลวงพิเศษออกไปดำเนินการตามพระราชบัญญัติข้าหลวงพิเศษสำหรับจัดการแก้ไขธรรมเนียมศาลยุติธรรมหัวเมืองทั้งปวง พุทธศักราช 2439 และข้าหลวงพิเศษได้ดำเนินการเกี่ยวกับศาลยุติธรรมจนสำเร็จทั่วราชอาณาจักร และมีประกาศตั้งศาลมณฑลพายัพและมณฑลมหาสารภูธร ในปี พ.ศ. 2458 (กรมศิลปากร, 2525: 384 - 385) และได้เปลี่ยนแปลงศาลมณฑลเป็นศาลจังหวัด และเรียกศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และศาลฎีกา ในปี พ.ศ. 2477

เรื่องการสืบพยานและการลงโทษเป็นไปตามจารีตนครบาลมาจนกระทั่งสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) ได้โปรดเกล้าฯ ให้ออกพระราชบัญญัติลักษณะพยาน ร.ศ. 113 (พ.ศ. 2437) เพื่อเปลี่ยนแปลงการสืบพยานให้เหมาะสมตามจารีตนครบาล ร.ศ. 115 (พ.ศ. 2439) โดยให้พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความมีโทษสำหรับใช้ไปพลางก่อน (ร.ศ. 115) ขณะเดียวกันก็ประกาศใช้พระราชบัญญัติกระบวนการพิจารณาความแพ่งในปีเดียวกัน (พ.ศ. 2439) (แสวง บุญเฉลิมวิภาส, 2546: 182)

ศาลทหารในยุคก่อนนั้น ยังคงสังกัดอยู่ในกระทรวงกลาโหม มิได้เข้ามาอยู่ในกระทรวงยุติธรรมเช่นศาลอื่น กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ได้กล่าวว่า ศาลกรมสุรัสวดีที่ขึ้นอยู่ในกระทรวงกลาโหมนั้น ยังสังเกตไม่ได้ว่าเป็นโรงศาลและวิธีพิจารณาอย่างไร (พระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นราชบุรีดิเรกฤทธิ์, ร.ศ. 121: 165) ต่อมาภายหลังได้ประกาศเป็นพระธรรมนูญศาลทหารบก พ.ศ. 2450 (ร.ศ. 126) (พระธรรมนูญศาลทหารบก พระพุทธศักราช 2465, 2465: 386)

ในช่วงที่มีการปฏิรูปกฎหมายและศาล ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) นั้น ประเทศไทยยังไม่มีโรงเรียนกฎหมายและได้ตั้งโรงเรียนกฎหมายอย่างไม่เป็นทางการขึ้นในปี พ.ศ. 2450 และอีก 4 ปีต่อมา คือในปี พ.ศ. 2454 จึงได้ตั้งโรงเรียนกฎหมายสังกัดกระทรวงยุติธรรม (แสวง บุญเฉลิมวิภาส, 2546: 162 - 189) และ ถึงแม้ประเทศไทยจะเป็นระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil Law) โดยการร่างประมวลกฎหมายในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) ทั้งประมวลกฎหมายแพ่ง ประมวลกฎหมายอาญา ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้นำกฎหมายของประเทศต่าง ๆ ที่ใช้กฎหมายลายลักษณ์อักษรมาประกอบในการร่างด้วย เช่น กฎหมายฝรั่งเศส สวิสเซอร์แลนด์ ญี่ปุ่น

วิวัฒนาการของศาลไทย

เยอรมัน อิตาลี สหรัฐอเมริกา เบลเยียม เนเธอร์แลนด์ (ร.แลงการ์ด, 2526: คำนำ) แต่อย่างไรก็ตาม อิทธิพลของกฎหมายอังกฤษ มีอยู่ในกระบวนการยุติธรรมของประเทศไทยอยู่ไม่น้อย เนื่องจากนักเรียนไทยไปศึกษากฎหมายในประเทศอังกฤษเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ได้สำเร็จการศึกษาจากประเทศอังกฤษ ได้นำวิชาการทางกฎหมายจากอังกฤษมาเป็นแนวทางในการสอนกฎหมาย กล่าวได้ว่ากฎหมายและศาลของไทยได้พัฒนาอย่างต่อเนื่อง กับสังคมไทยในแต่ละยุคแต่ละสมัย ดังที่นายจอห์น ครอว์ฟอร์ด ได้บันทึกไว้ว่าประเทศไทยตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) ประเทศไทยมีกฎหมายที่แน่นอนให้ความยุติธรรมมากกว่าประเทศอื่น ๆ ในเอเชียเกินความคาดหมายของฝรั่ง (กิจบดี ก้องเบญจกุล, 2561: 56) นับว่าประเทศไทยมีพัฒนาการของกฎหมายและศาลอย่างเป็นระบบตามยุคสมัยอย่างเหมาะสม

4. ศาลไทยในปัจจุบัน

หลังจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) ได้จัดตั้งกระทรวงยุติธรรมเมื่อปี พ.ศ. 2434 ได้นำเอาสารที่อยู่ในการต่าง ๆ เข้ามาสังกัดกระทรวงยุติธรรม ยกเว้นศาลทหารยังคง สังกัดกระทรวงกลาโหม และได้เปลี่ยนศาลมณฑลเป็นศาลจังหวัดในปี พ.ศ. 2458 และกำหนดลำดับชั้นของศาลเป็นศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และศาลฎีกา ในปี พ.ศ. 2477 ทำให้ศาลไทยมีด้วยกัน 2 ศาล คือ ศาลยุติธรรมและศาลทหาร จนกระทั่งได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 (ฉบับที่ 16) หมวดที่ 8 บัญญัติให้ศาลมี 4 ศาล คือ ศาลรัฐธรรมนูญ ศาลยุติธรรม ศาลปกครอง และศาลทหาร ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน (ฉบับที่ 20) ได้บัญญัติให้ศาลมี 4 ศาล และมีอำนาจหน้าที่ดังนี้

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 หมวด 10 บัญญัติว่าบรรดาศาลทั้งหลายจะตั้งขึ้นได้โดยพระราชบัญญัติ (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 189, 2560: 54) การพิจารณาพิพากษาคดีเป็นอำนาจของศาล ซึ่งต้องดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมายและในพระปรมาภิไธยพระมหากษัตริย์

1) ศาลยุติธรรม มีอำนาจ พิจารณาพิพากษาคดีทั้งปวง เว้นแต่คดีที่รัฐธรรมนูญหรือกฎหมายบัญญัติให้อยู่ในอำนาจของศาลอื่นและการจัดตั้งวิธีพิจารณาคดีและการดำเนินงานของศาลยุติธรรมให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการนั้น (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 194, 2560: 55) การพิจารณาคดีใช้ระบบกล่าวหา

2) ศาลปกครอง มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีปกครองอันเนื่องมาจากการใช้อำนาจทางปกครองตามกฎหมายหรือเนื่องมาจากการดำเนินกิจการทางปกครอง ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติในรัฐธรรมนูญ (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 197 วรรคหนึ่ง, 2560: 56) และให้มีศาลปกครองสูงสุด และศาลปกครองชั้นต้น (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 197 วรรคสอง, 2560: 56) เขตอำนาจของศาลปกครองเป็นไปตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีของศาลปกครอง พ.ศ. 2542 (ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 116 ตอนที่ 94, 2542: 1) การพิจารณาคดีใช้ระบบไต่สวน

3) ศาลทหาร มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่ผู้กระทำความผิดเป็นบุคคลอยู่ในเขตอำนาจศาลทหารและคดีอื่นทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 199, 2560: 57)

4) ศาลรัฐธรรมนูญมีหน้าที่และอำนาจดังต่อไปนี้

4.1 พิจารณาวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายหรือร่างกฎหมาย

4.2 พิจารณาวินิจฉัยปัญหาเกี่ยวกับหน้าที่และอำนาจของสภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา รัฐสภา คณะรัฐมนตรี หรือองค์กรอิสระตามหน้าที่และอำนาจอื่นที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ การยื่นคำร้องและเงื่อนไขการยื่นคำร้องการพิจารณาวินิจฉัยการทำคำวินิจฉัยและการดำเนินงานของศาลรัฐธรรมนูญนอกจากที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแล้ว ให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญการพิจารณาคดีใช้ระบบไต่สวน

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาศาลไทยได้พัฒนามาตามยุคตามสมัยอย่างเหมาะสม แต่ในปัจจุบันคำพิพากษาของแต่ละศาลยังมีข้อโต้แย้ง อันเนื่องมาจากคำพิพากษานั้น พิจารณาในข้อเท็จจริงของคู่ความ โดยขาดหลักกฎหมายที่จะต้องปรากฏอย่างชัดเจนในคำพิพากษาว่าได้นำมาจากกฎหมายใดมาพิจารณา มีหลักเกณฑ์อย่างไรมาใช้ในการพิจารณาคัดสินคดีด้วย มิฉะนั้นแล้ว การวินิจฉัยจะเป็นเพียงความคิดขององค์คณะผู้พิพากษาหรือตุลาการในแต่ละคดี ทำให้ไม่เป็นที่ยอมรับของนานาอารยประเทศ

วิวัฒนาการของศาลไทย

บทสรุป

ศาลไทยพัฒนามาเป็นระบบสอดคล้องตามยุคตามสมัยสามารถให้ความยุติธรรมแก่ประชาชนได้อย่างเสมอภาค จากสมัยกรุงศรีอยุธยาถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) ศาลมีอยู่หลายศาลในกรม กอง ต่าง ๆ และผู้ตัดสินคดีเป็นตัวแทนของพระมหากษัตริย์โดยใช้หลักกฎหมายลายลักษณ์อักษรในแต่ละยุคแต่ละสมัยเป็นบรรทัดฐานยึดหลักความยุติธรรมและความสุจริตเป็นสำคัญ จวบจนสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) ได้รวบรวมศาลทั้งหลายเข้ามาสังกัดกระทรวงยุติธรรม เรียกว่า ศาลยุติธรรมพิจารณาคดีทั้งปวง ยกเว้นคดีของศาลทหาร สังกัดกระทรวงกลาโหม และเกิดโรงเรียนกฎหมายขึ้นเป็นครั้งแรก ศาลไทยได้พัฒนาอย่างต่อเนื่องจนกระทั่งประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 เกิดศาลใหม่ขึ้นอีก 2 ศาล คือ ศาลรัฐธรรมนูญและศาลปกครอง การพิจารณาคดีใช้ระบบไต่สวน การพิจารณาพิพากษาคดีใช้หลักกฎหมายมหาชนและรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ศาลไทยมีด้วยกัน 4 ศาล คือ 1) ศาลยุติธรรม ใช้ระบบกล่าวหา ใช้หลักกฎหมายอาญาหรือกฎหมายเอกชน แล้วแต่กรณี 2) ศาลปกครอง ใช้ระบบไต่สวน ใช้หลักกฎหมายมหาชน 3) ศาลทหาร ใช้ระบบกล่าวหา ใช้หลักกฎหมายอาญา และ 4) ศาลรัฐธรรมนูญ ใช้ระบบไต่สวน ใช้หลักกฎหมายมหาชน

ในการพิจารณาคดีของแต่ละศาลแต่ละคดีผู้เขียนมีความเห็นว่าควรที่จะต้องมีหลักกฎหมายปรากฏอย่างชัดเจนที่ใช้หลักกฎหมายใด และหลักกฎหมายนั้นว่าอย่างไรนำมาใช้ในกรณีใด เพื่อจะเป็นที่ยอมรับของประชาชนและอาณาอารยประเทศ ตลอดจนเกิดหลักเกณฑ์ที่จะใช้ต่อไปและมีให้ตุลาการหรือผู้พิพากษาใช้ดุลพินิจตามอำเภอใจ เพื่อความยุติธรรมและเป็นที่ยอมรับของประชาชน

รายการอ้างอิง

- กฎหมายตราสามดวง เล่ม 1 (พิมพ์ครั้งที่ 3). (2537). กรุงเทพฯ: องค์การค้าคุรุสภา.
กรมศิลปากร. (2525). *ประวัติศาสตร์กรุงรัตนโกสินทร์ เล่ม 2 รัชกาลที่ 4 - พ.ศ. 2475*.
กรุงเทพฯ: อมรินทร์การพิมพ์.
- กัจจตี ก้องเบญจกุล. (2561). *หลักกฎหมายมหาชน*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
พจนานุกรมศัพท์วรรณคดีไทยสมัยสุโขทัย. (2544). *ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช
หลักที่ 1* (พิมพ์ครั้งที่ 2 แก้ไขเพิ่มเติม). กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- ราชบุรีดิเรกฤทธิ์, พระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่น. (ร.ศ. 121). *พระราชบัญญัติในปัตยุบัน เล่ม 1*.
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ลหุโทษ.
- ร.แลงการ์ด. (2526). *ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย 1 มูลนิธิโครงการ*. กรุงเทพฯ:
ไทยวัฒนาพานิช.
- พระธรรมมุนีศาลทหารบก พระพุทธศักราช 2465. (2465, 13 ธันวาคม) *ราชกิจจานุ
เบกษา*. เล่มที่ 39. หน้า 386 - 427.
- พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542. (2542, 10
ตุลาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่มที่ 116 ตอนที่ 94 ก. หน้า 1 - 69.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. (2560, 6 เมษายน). *ราชกิจจานุ
เบกษา*. เล่มที่ 134 ตอนที่ 40 ก. หน้า 1 - 60.
- สถาบันปรีดี พนมยงค์. (2548). *กฎหมายตราสามดวง ฉบับพิมพ์มหาวิทยาลัย
วิชาธรรมศาสตร์และการเมือง แก้ไขปรับปรุงใหม่ เล่ม 1*. กรุงเทพฯ: สุขกายใจ.
- เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ. (2549). *บันทึกเรื่องการปกครองของ
ไทยสมัยอยุธยาและต้นรัตนโกสินทร์* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- สมหมาย จันทรเรือง. (2546). *ระบบศาลและพระธรรมนูญศาลยุติธรรม*. กรุงเทพฯ:
วิญญูชน.

- เสนีย์ ปราโมช. (2509). *ประชุมปฐกถาและคำอภิปรายของ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช.*
กรุงเทพฯ: รวมสาส์น.
- แสวง บุญเฉลิมวิภาส. (2546). *ระบบศาลและพระธรรมนูญศาลยุติธรรม.*
กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

Received: March 25, 2021

Revised: June 29, 2021

Accepted: June 30, 2021